

**Державний вищий навчальний заклад
«Українська академія банківської справи
Національного банку України»
Обліково-фінансовий факультет
Кафедра фінансів**

Пояснювальна записка

до дипломної роботи

освітньо-кваліфікаційний рівень «магістр»

**на тему: УПРАВЛІННЯ ДЕБІТОРСЬКОЮ ЗАБОРГОВАНІСТЮ
ПІДПРИЄМСТВА ТА РОЗРОБКА КОМПЛЕКСУ ЗАХОДІВ ЩОДО ЇЇ
ОПТИМІЗАЦІЇ**

Виконав: студент 5 курсу, групи МФ-31
спеціальності 8.03050801 «Фінанси і кредит»

Слободніченко О. О.

Керівник Пожар Т. О.

Рецензент Іванова Л. М.

Суми – 2014 рік

РЕФЕРАТ

Дипломна робота містить 100 сторінок, 22 таблиці, 8 рисунків, список використаних джерел з 73 найменувань, 11 додатків.

Актуальність теми дослідження. В економіці України поширеним явищем є формування значних обсягів дебіторської заборгованості суб'єктами господарювання, якість якої істотно погіршилася в наслідок негативного впливу на платоспроможність підприємств макроекономічної фінансової кризи. В умовах відносно низького рівня поточної та перспективної платоспроможності, господарюючі суб'єкти вимушені першочергово розв'язувати проблеми щодо власного «виживання», нехтуючи своєчасністю виконання своїх фінансових зобов'язань із платежів перед контрагентами. Тому для підприємств України досить важливим і актуальним є завдання підвищення ефективності управління дебіторською заборгованістю. Значна увага до дебіторської заборгованості підприємства пояснюється тим, що, з одного боку, вона однаковою мірою разом з товарами та матеріалами входить до структури оборотних активів підприємства, а з іншої сторони - якщо у структурі тих же оборотних активів дебіторська заборгованість займатиме велику питому вагу, це може призвести до зменшення фінансової стійкості компанії та збільшити фінансові ризики (наприклад, ризик неповернення кредиту).

Метою дипломної роботи є дослідження теоретичних та практичних аспектів управління дебіторською заборгованістю та розробка комплексу заходів щодо її оптимізації.

Об'єктом дослідження дипломної роботи виступає безпосередньо дебіторська заборгованість підприємства. Дипломна робота виконана з використанням матеріалів ПАТ «Н-Одеське УЕГГ».

**Державний вищий навчальний заклад
«Українська академія банківської справи
Національного банку України»
Обліково-фінансовий факультет
Кафедра фінансів**

Дипломна робота

**на тему: УПРАВЛІННЯ ДЕБІТОРСЬКОЮ ЗАБОРГОВАНІСТЮ
ПІДПРИЄМСТВА ТА РОЗРОБКА КОМПЛЕКСУ ЗАХОДІВ ЩОДО ЇЇ
ОПТИМІЗАЦІЇ**

освітньо-кваліфікаційний рівень «магістр»

Виконав: студент 5 курсу, групи МФ-31

Спеціальності 8.03050801 «Фінанси і кредит»

Слободніченко О. О.

Керівник: к.е.н, ст. викл. Пожар Т. О.

Консультант: к.е.н, доцент Гончарова М. Л.

Суми – 2014 рік

Державний вищий навчальний заклад
“Українська академія банківської справи Національного банку України”

Обліково-фінансовий факультет
Кафедра фінансів
Освітньо-кваліфікаційний рівень магістр
Спеціальність 8.03050801 «Фінанси і кредит»

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри фінансів
_____ С. М. Фролов
« ____ » _____ 2014 року

З А В Д А Н Н Я НА ДИПЛОМНУ РОБОТУ СТУДЕНТУ

_____ (прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи _____

керівник роботи _____, _____
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом ДВНЗ «УАБС НБУ» від « ____ » ____ 20__ року № ____

2. Строк подання студентом роботи _____

3. Вихідні дані до роботи

Мета _____

Об'єкт _____

Предмет _____

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити)

Розділ 1 _____

Розділ 2 _____

Розділ 3 _____

Розділ 4 _____

5. Перелік графічного матеріалу _____

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв

7. Дата видачі завдання _____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка

Студент _____
 (підпис) (прізвище та ініціали)

Керівник роботи _____
 (підпис) (прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП	9
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПОНЯТТЯ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ ПІДПРИЄМСТВА	11
1.1 Сутність та значення дебіторської заборгованості в господарському обороті підприємства	11
1.2 Загальна характеристика методичних підходів щодо аналізу дебіторської заборгованості підприємства та методи її оптимізації.....	17
1.3 Управління дебіторською заборгованістю підприємства	30
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ СТАНУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ ПАТ «Н-ОДЕСЬКЕ УЕГГ».....	36
2.1 Загальна характеристика фінансово-господарської діяльності ПАТ «Н-Одеське УЕГГ».....	36
2.2 Оцінка фінансового стану ПАТ «Н-Одеське УЕГГ».....	41
2.3 Аналіз складу та структури дебіторської заборгованості ПАТ «Н-Одеське УЕГГ».....	49
РОЗДІЛ 3 УПРАВЛІННЯ ДЕБІТОРСЬКОЮ ЗАБОРГОВАНІСТЮ ТА ЗАХОДИ ЩОДО ЇЇ ОПТИМІЗАЦІЇ	60
3.1 Розробка механізму удосконалення управління дебіторською заборгованістю підприємства	60
3.2 Методика аналізу та побудова ефективної системи управління дебіторською заборгованістю на підприємстві	65
3.3 Обґрунтування оптимального розміру дебіторської заборгованості за критерієм рентабельності та забезпечення поточної платоспроможності.....	77
РОЗДІЛ 4 ОХОРОНА ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКА В НАДЗВИЧАЙНИХ	

СИТУАЦІЯХ.....	84
4.1 Система управління охороною праці на ПАТ «Н-Одеське УЕГГ».....	84
4.2 Аналіз небезпечних і шкідливих факторів умов праці в організації.....	88
4.3 Безпека в надзвичайних ситуаціях на ПАТ «Н-Одеське УЕГГ».....	92
ВИСНОВКИ	96
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	100
ДОДАТКИ.....	108

ВСТУП

В економіці України поширеним явищем є формування значних обсягів дебіторської заборгованості суб'єктами господарювання, якість якої істотно погіршилася в наслідок негативного впливу на платоспроможність підприємств макроекономічної фінансової кризи. В умовах відносно низького рівня поточної та перспективної платоспроможності, господарюючі суб'єкти вимушені першочергово розв'язувати проблеми щодо власного «виживання», нехтуючи своєчасністю виконання своїх фінансових зобов'язань із платежів перед контрагентами. Тому для підприємств України досить важливим і актуальним є завдання підвищення ефективності управління дебіторською заборгованістю. Значна увага до дебіторської заборгованості підприємства пояснюється тим, що, з одного боку, вона однаковою мірою разом з товарами та матеріалами входить до структури оборотних активів підприємства, а з іншої сторони - якщо у структурі тих же оборотних активів дебіторська заборгованість займатиме велику питому вагу, це може призвести до зменшення фінансової стійкості компанії та збільшити фінансові ризики (наприклад, ризик неповернення кредиту), чим і зумовлена актуальність даної теми.

Розгляду сутності та значенню дебіторської заборгованості різних економічних формацій в сучасних умовах важливу роль відводили такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як: Дегранж Е., Дзаппі Дж., Загородній А. Г., Вознюк Г. Л., Смовженко Т. С. та інші.

Метою дипломної роботи є дослідження теоретичних та практичних аспектів управління дебіторською заборгованістю та розробка комплексу заходів щодо її оптимізації.

Для реалізації мети даної дипломної роботи необхідним є вирішення наступних завдань:

- дослідити сутність поняття «дебіторська заборгованість»;

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПОНЯТТЯ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ ПІДПРИЄМСТВА

1.1 Сутність та значення дебіторської заборгованості в господарському обороті підприємства.

Сучасні умови ринкової економіки вимагають від підприємств постійного пошуку нових покупців і споживачів, а також термінової реалізації продукції.

Аналіз наукових праць провідних зарубіжних та вітчизняних економістів дає всі підстави стверджувати, що серед широкого кола питань проблема наявності дебіторської заборгованості підприємства, шляхів її формування та структури залишається на даний момент досить актуальною. Значна увага до дебіторської заборгованості підприємства пояснюється тим, що, з одного боку, вона однаковою мірою разом з товарами та матеріалами входить до структури оборотних активів підприємства, а з іншої сторони - якщо у структурі тих же оборотних активів дебіторська заборгованість займатиме велику питому вагу, це може призвести до зменшення фінансової стійкості компанії та збільшити фінансові ризики (наприклад, ризик неповернення кредиту).

Дослідження наукових підходів щодо трактування поняття «дебіторська заборгованість» [1, 2, 49, 24, 28] свідчить про їхнє розмаїття та певну неузгодженість. Аналіз словникових джерел підтверджує, що слово «дебітор» походить від слова «дебет» (винен) і означає особу, яка одержала позику [3]. Спочатку поняття «дебітор» ототожнювалося лише з особою, товаром, грошима. Сучасне трактування поняття «дебіторська заборгованість» було запропоноване у XVIII столітті Е. Дегранжем та Дж. Дзаппі. Ці дослідники запропонували розглядати дебіторську заборгованість як один із показників, що характеризує фінансовий стан підприємства [3].

Теоретичним підґрунтям для розгляду сутності поняття «дебіторська заборгованість» є розкриття сутності таких категорій як: «борг», «заборгованість», «дебітор», «розрахунки».

Так, автори фінансового словника Загородній А. Г., Вознюк Г. Л., Смовженко Т. С. [18] дають визначення заборгованості як сума фінансових зобов'язань чи грошового боргу, яке підлягає погашенню. Ми погоджуємося з думкою авторів щодо виділення окремо таких категорій, як зобов'язання і борг. Борг – це грошова сума, взята в позичку на певний термін і на певних умовах. Поняття боргу є вузьчим, ніж поняття зобов'язання.

Зобов'язання у бухгалтерському обліку визначається як оформлені договором цивільно-правові відносини, в силу яких одна сторона зобов'язана здійснити на користь іншої сторони певні дії або утриматись від певних дій, та як сума коштів, яка повинна бути сплачена на певну дату в майбутньому, або існуючі (завдяки минулим операціям чи подіям) зобов'язання підприємства щодо передачі певних активів чи надання послуг іншому підприємству у майбутньому. Зобов'язання існує тільки тоді, коли йому відповідає нормативно-правовий документ. Тобто, зобов'язання – це виконання певних дій або, навпаки, утримання від дій. Слід зазначити, що Білик М. Д. також розрізняє поняття «зобов'язання» і «борг», але разом з тим дає визначення боргу як зобов'язання особи перед іншою особою [3], що є не досить коректним.

Категорія «зобов'язання» тісно пов'язана з категоріями «розрахунки» і «заборгованість». При визначенні терміну «розрахунки» виникають дискусії, які можна виділити в три основні позиції. Відповідно до першої з них, розрахунки – це система взаємовідносин. Прихильники другої позиції вважають розрахунки безпосередньо взаємовідносинами. Третя група вчених лише пояснює економічну сутність розрахунків без наведення їх визначення і зазначає, що розрахунок – це здійснення платежу за товар, послугу [18]. Заборгованість – сума фінансових зобов'язань, грошових боргів, що підлягає погашенню, поверненню в певний термін.

Іншим ключовим поняттям, яке розкриває сутність дебіторської заборгованості є «дебітор» (від латинського *debitum* – борг, обов’язок). Згідно з П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість», дебітори – це юридичні та фізичні особи, які внаслідок минулих подій заборгували підприємству певні суми грошових коштів, їх еквівалентів або інших активів [44].

Слід зазначити, що вітчизняними та закордонними вченими не було сформульовано одностайного визначення сутності поняття «дебіторської заборгованості», а лише внесено неоднозначності в трактування категорії. Тлумачення даного поняття різними науковцями зазначено в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1 – Підходи до визначення сутності дебіторської заборгованості.

Рисунок 1.1 – Класифікація дебіторської заборгованості

Виділяють також безнадійну дебіторську заборгованість та сумнівний борг. Безнадійна дебіторська заборгованість – поточна дебіторська заборгованість, щодо якої існує впевненість про її неповернення боржником або за якою минув строк позовної давності (3 роки).

Сумнівний борг – поточна дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги, щодо якої існує невпевненість її погашення боржником.

І. А. Бланк [5] виділяє наступні види дебіторської заборгованості:

- а) дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги, строк оплати яких не надійшов;
- б) дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги, несплачені у строк;
- в) дебіторська заборгованість по вексям отриманим;
- г) дебіторська заборгованість по розрахункам з бюджетом;
- д) дебіторська заборгованість по розрахункам з персоналом;

е) інші види дебіторської заборгованості.

Таким чином, підсумовуючи все вище сказане, можна зробити висновок, що дебіторська заборгованість є одним з найважливіших і водночас складних елементів управління оборотними активами. Порушення нормального циклічного процесу її утворення та погашення може бути не тільки причиною виникнення проблем на підприємстві (зниження рентабельності активів, втрата їхньої ліквідності), а й спричинити розвиток глобальної кризи неплатежів в економіці.

1.2 Загальна характеристика методичних підходів щодо аналізу дебіторської заборгованості підприємства та методи її оптимізації

Багаторічний досвід соціально-економічного розвитку розвинутих країн переконливо довів неможливість успішного функціонування підприємства без правильного аналізу дебіторської заборгованості.

Дебіторська заборгованість здатна активно впливати на обсяг і структуру грошової маси, платіжного обороту, швидкість обігу коштів. Різне збільшення дебіторської заборгованості і її частки в поточних активах може свідчити про необачну кредитну політику підприємства стосовно покупців або про збільшення обсягу продажів, або неплатоспроможність і банкрутство частини покупців. З іншого боку, підприємство може скоротити відвантаження продукції, тоді рахунки дебіторів зменшаться. Довготривале неповернення дебіторської заборгованості викликає дефіцит грошових ресурсів, що в свою чергу здатне знизити фінансову активність підприємства.

Отже, керівництво підприємств повинне звернути увагу на проведення детального аналізу дебіторської заборгованості, значення якого зростає в кризових умовах сьогодення.

У дослідженні питань методології аналізу дебіторської заборгованості вагомий внесок зробили вчені-науковці: О. Г. Лищенко, О. М. Безкоста, І. С. Чухно, Л. А. Лахтіонова, П. Ю. Буряк, Н. М. Деєва, Є. В. Мних, Г. Г. Кірейцев, К. В. Ізмайлова, Р. А. Слав'юк та інші.

Як правило, дебіторську заборгованість вивчають за наступними основними напрямками:

- а) визначення питомої ваги дебіторської заборгованості в загальній сумі оборотних активів;
- б) оцінка складу і структури дебіторської заборгованості;
- в) розрахунок періоду погашення та її оборотності;
- г) вивчення впливу факторів на заборгованість даного типу;
- д) визначається частка сумнівної та безнадійної заборгованості у загальному обсязі дебіторської заборгованості;
- е) порівнюється обсяг дебіторської заборгованості з розмірами кредиторської.

Аналіз дебіторської заборгованості доцільно розпочинати з проведення горизонтального та вертикального аналізу, який покаже вагу складових елементів дебіторської заборгованості та частку дебіторської заборгованості в структурі оборотних активів і в структурі балансу [36, 70].

Достовірна оцінка змін стану дебіторської заборгованості здійснюється за відповідною системою показників. Першочергово до них можна віднести коефіцієнт відволікання оборотних активів у дебіторську заборгованість:

$$K = \frac{ДЗ}{ОА} \quad (1.1)$$

де ДЗ – сума дебіторської заборгованості за певний період;

ОА – сума оборотних активів підприємства.

Даний коефіцієнт розраховують у динаміці. Якщо із року в рік цей коефіцієнт скорочується, то це є позитивним в роботі підприємства – його зменшення свідчить про вивільнення оборотних коштів підприємства.

Фінансовий аналіз також виділяє показник обертання дебіторської заборгованості (коефіцієнт оборотності):

$$K_{об. дз.} = \frac{BP}{ДЗ_{сер.}} \quad (1.2)$$

де BP – виручка від реалізації за період;

$ДЗ_{сер.}$ – середня величина дебіторської заборгованості за певний період.

Відповідний показник характеризує швидкість обороту інвестованих у дебіторську заборгованість коштів протягом визначеного періоду. Він інформує про те, в скільки разів виручка перевищує середню дебіторську заборгованість.

Цілком виправданим виступає дослідження періоду погашення дебіторської заборгованості:

$$T_{дз.} = \frac{T}{K_{об. дз.}} \quad (1.3)$$

де $K_{об. дз.}$ – коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості.

T – тривалість періоду, що аналізується, дні;

Не менш доцільним є проведення аналізу дебіторської заборгованості за строком виникнення та розгляду складу простроченої дебіторської заборгованості, що в свою чергу підрозділяється на сумнівну та безнадійну. Дебіторська заборгованість, строк погашення якої пройшов, визначається простроченою та сумнівною. Даний пункт є прописаним відповідно до

облікової політики підприємства. Саме ці чинники вказують на необхідність проведення аналізу частки сумнівної дебіторської заборгованості:

$$П \text{ сум. дз.} = \frac{ПДЗ}{ДЗ} \quad (1.4)$$

де ПДЗ – підозріла дебіторська заборгованість.

Даний показник характеризує «якість» дебіторської заборгованості, а його зростання свідчить про зниження ліквідності підприємства і зростання ризику.

Крім того доцільним є розрахунок середнього періоду інкасації дебіторської заборгованості, який обчислюють за формулою (1.5):

$$С_{п} = \frac{ДЗ \text{ сер.}}{ВД} \quad (1.5)$$

де $С_{п}$ – середній період інкасації дебіторської заборгованості;

ДЗ – середній залишок дебіторської заборгованості в даному періоді;

ВД – одноденна виручка від реалізації продукції в даному періоді.

Цей показник характеризує роль дебіторської заборгованості у фактичній тривалості фінансового та загального операційного циклу підприємства. Тому зменшення цього показника є позитивним для підприємства.

Оцінка реального стану дебіторської заборгованості, тобто оцінка вірогідності повернення визначається за досвідом минулих років та реальних умов.

1.3 Управління дебіторською заборгованістю підприємства

Управління дебіторською заборгованістю підприємство може здійснювати самостійно, шляхом використання трудових, технічних та фінансових ресурсів, створення спеціалізованих підрозділів аналізу та контролю дебіторської заборгованості.

Як свідчить практика, здійснюючи підприємницьку діяльність підприємство часто не може стягнути борги з контрагентів. Зростання дебіторської заборгованості можливе внаслідок збільшення обсягів продажу, нераціональної кредитної політики, неплатоспроможності покупців тощо.

Перевищення дебіторської заборгованості зумовлює зниження фінансової стійкості підприємства та вимагає залучення додаткових джерел фінансування. У разі перевищення кредиторської заборгованості створюється загроза неплатоспроможності підприємства [4].

Основними завданнями управління дебіторською заборгованістю є:

Політика управління дебіторською заборгованістю складається із умов, правил та процедур, виконання яких забезпечує досягнення запланованого результату.

На основі цього пропонуємо загальну схему управління дебіторською заборгованістю, представлену в додатку А, яка є специфічною багатофункціональною та багатокомпонентною системою, що складається з комплексу взаємопов'язаних блоків, що відчують на собі вплив зовнішніх та внутрішніх чинників і створюють певну цілісність. Схема складається з десяти блоків, що відображають необхідні дії та заходи у їх взаємозв'язку та взаємозалежності, реалізація яких сприятиме результативному здійсненню управлінських рішень у певній сфері діяльності.

На дебіторську заборгованість впливають як внутрішні, так і зовнішні фактори. До внутрішніх чинників, що визначають кредитну політику, вчені

відносять: професійну підготовленість, кваліфікацію та досвід персоналу; цінову політику; клієнтуру підприємства [50].

Важливу роль в управлінні дебіторською заборгованістю відіграють планування, організація та контроль роботи з дебіторами. Управління дебіторською заборгованістю зводиться до: формування кредитного рейтингу клієнтів; класифікації дебіторської заборгованості за видами; ведення реєстру старіння заборгованості; оцінки реальної вартості та обертання дебіторської заборгованості; включення дебіторської заборгованості в систему операційних бюджетів; реструктуризація дебіторської заборгованості.

Оцінювання дебіторської заборгованості дає змогу зробити висновок про ефективність кредитної політики, що проводиться підприємством, виявити її недоліки і врахувати їх у розробленні нової кредитної політики. Якщо стан дебіторської заборгованості свідчить про недосконалу кредитну політику підприємства, або про її відсутність взагалі, то за такої ситуації важливим є налагодження претензійної роботи за простроченою та безнадійною заборгованістю.

Таким чином,

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ СТАНУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ ПАТ «Н-ОДЕСЬКЕ УЕГГ»

2.1 Загальна характеристика фінансово-господарської діяльності ПАТ «Н-Одеське УЕГГ»

Новоодеське управління експлуатації газового господарства являється структурним підрозділом і безпосередньо підпорядковується публічному акціонерному товариству по газопостачанню і газозабезпеченню «Миколаївгаз». 30 жовтня 1991 року виробниче об'єднання «Миколаївгаз» на підставі Закону України «Про підприємства на Україні» перетворене у державне підприємство. У 1995 році, на підставі наказу Держнафтогазпрому від 14.03.1994 шляхом корпоратизації та приватизації частини майна, державне підприємство стає ВАТ «Миколаївгаз» та 27 січня 1995 року зареєстровано в Миколаївському міськвиконкомі. Акціонерне товариство набуває статусу публічного 14 липня 2010 року.

Головною метою підприємства є безперебійне та безаварійне постачання природним та скрапленим газом населення, підприємства та організації Новоодеського та Єланецького районів.

Головними завданнями даного підприємства являються:

- забезпечення безперебійного газопостачання і безаварійної експлуатації систем газопостачання природним та зрідженим газом і споруд на них міст, селищ, міського типу і сільських населених пунктів, об'єктів газопостачання, які знаходяться на балансі та обслуговуються згідно договорів;

- забезпечення якісного своєчасного обслуговування населення, ремонту газового і технологічного обладнання, виготовлення запасних частин;

Таблиця 2.1 – Основні фінансово-економічні показники діяльності ПАТ «Н-Одеське УЕГГ» за період 2009-2013рр.

Згідно даних, представлених у таблиці, можна зробити висновок, що підприємство має позитивну динаміку доходу від реалізації продукції. Аналіз доходів ПАТ «Н-Одеське УЕГГ» показав, що порівняно з 2009 роком у 2013 році виручка від реалізації зросла на 38 %, порівняно з попереднім роком виручка збільшилася на 16012 тис. грн.

Валовий прибуток ПАТ «Н-Одеське УЕГГ» у 2009 році становив 7261 тис. грн., а в 2012 році збільшився до 10010 тис. грн., але на початок 2013 року даний показник мав тенденцію до зменшення і підприємство отримало валовий прибуток у звітному періоді в розмірі 9665 тис. грн.

Аналіз показав, що за п'ять років на підприємстві чистий збиток був відсутній. Прибуток щорічно зменшувався (-25,44 % за період) досягнувши рівня 589 тис. грн. на кінець 2013 року. На нашу думку, це є свідченням невдалої роботи підприємства, адже дохід від реалізації зростає. Основним негативним фактором зменшення прибутку можна вважати зростання дебіторської заборгованості за послуги, що призвело до зниження чистого прибутку на 25 %.

Дослідження фінансово-господарської діяльності неможливе без об'єктивної інформації про активи підприємства. Майновий стан ПАТ «Н-Одеське УЕГГ» щорічно покращувався. Середньорічна вартість основних засобів поступово зростала: у 2009 році вона становила 10354,4 тис. грн., у 2012 році – 12451,15 тис. грн., що на 450 тис. грн. більше попереднього року, у 2013 році – 12851,8 тис. грн., що на 7,1 % більше базового періоду. Це свідчить про збільшення основних фондів, їх додаткову закупівлю.

За проаналізований період фондівдача мала тенденцію до збільшення. В 2009 році вона знаходилася на рівні 3,25, а у 2013 році збільшилась на 29 %, що є свідченням того, що покращилась ефективність використання основних засобів.

Таблиця 2.2 – Аналіз виконання «золотого правила економіки» за період 2010-2013 рр.

Показник	Рік				Відхилення, абс.
	2010	2011	2012	2013	
Темп зростання валюти балансу, %	14,23	-2,14	0,14	21,91	-21,77
Темп зростання доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), %	31,29	37,48	0,35	37,40	-37,05
Темп зростання чистого прибутку, %	-271,00	-9,75	-17,39	339,56	-356,95

Оцінюючи динаміку темпу зростання валюти балансу, виручки від реалізації продукції та прибутку і зіставивши темпи їхньої зміни, бачимо, що утримується оптимальне співвідношення між показниками. Тобто прибуток збільшується більш високими темпами, ніж обсяг продажів продукції, що свідчить про відносне зниження витрат виробництва і обігу; обсяг продажів зростає більш високими темпами, ніж активи (капітал) підприємства, тобто ресурси підприємства використовуються більш ефективно; по-третє, економічний потенціал підприємства зростає в порівнянні з попереднім періодом.

Таким чином, Новоодеське управління з експлуатації газового господарства є структурним підрозділом ПАТ «Миколаївгаз» та було створене 22 листопада 1996 року. Аналіз основних фінансово-економічних показників підприємства свідчить про позитивну динаміку доходу від реалізації продукції, але спостерігається тенденція до зменшення валового прибутку. Також, за три роки на підприємстві збиток був відсутній, але прибуток щорічно зменшувався (-25,44 % за період) досягнувши рівня 589 тис. грн. на кінець 2012 року. Дану ситуацію можна пояснити нестабільною ситуацією в країні та наслідками фінансової кризи, впливом другої хвилі світової кризи, податковою політикою держави протягом досліджуваного періоду.

2.2 Оцінка фінансового стану ПАТ «Н-Одеське УЕГГ»

Аналіз фінансового стану підприємства є необхідним етапом для розробки планів і прогнозів фінансового оздоровлення підприємств. Необхідно систематично та детально аналізувати фінанси підприємства в динаміці, оскільки від поліпшення фінансового стану підприємства залежить його економічна перспектива.

Аналіз та оцінка фінансового стану підприємства здійснюється за допомогою системи економічних категорій, якими він визначається, а саме: фінансовою стійкістю, рентабельністю, платоспроможністю і ліквідністю та діловою активністю. Дані показники є самостійними і водночас тісно взаємопов'язаними, що доповнюють один одного і можуть використовуватись як комплексно, так і кожен зокрема зовнішніми і внутрішніми інвесторами, кредиторами, діловими партнерами, управлінцями тощо.

Основними джерелами інформації для фінансового аналізу ПАТ «Н-Одеське УЕГГ» є фінансова звітність підприємства за 2009-2013 рр. (додаток Б).

Таблиця 2.3 – Показники майнового стану ПАТ «Н-Одеське УЕГГ» за 2009-2013 рр.

Аналіз даних таблиці 2.3 показав, що коефіцієнт зносу основних фондів відповідав нормативу (менше 0,5). Але протягом аналізованих років ситуація погіршувалася і на кінець 2013 року зношування основних фондів зросло на 14,29 %. Таким чином, частина основних фондів, яка є придатною для експлуатації в динаміці з 2009 по 2013 роки поступово зменшується. Так, зокрема, у 2013 році лише близько 60 % основних засобів підприємства були придатними для користування.

Аналіз коефіцієнту оновлення основних засобів свідчить, що лише 13-12 % відповідно за роками відбувалося оновлення виробничих потужностей.

Провівши оцінку коефіцієнта вибуття основних засобів, приходимо до висновку, що його величина є значно меншою – 4-1 %. Перевищення оновлення над вибуттям основних фондів спостерігалось на 10-11 %, що досить позитивно на фоні зростаючого зносу засобів виробництва.

Для того, щоб отримати достовірну інформацію про стан справ на підприємстві, проведемо аналіз ліквідності та платоспроможності. Відносні показники ліквідності ПАТ «Н-Одеське УЕГГ» за 2009 - 2013 роки наведені в табл. 2.4.

Таблиця 2.4 – Аналіз ліквідності ПАТ «Н-Одеське УЕГГ» за 2009-2013 рр.

Для визначення ліквідності балансу слід порівняти підсумки по групам активів та пасивів. У таблицях 2.5 та 2.6 наведені дані, необхідні для аналізу ліквідності балансу.

Таблиця 2.5 – Класифікація активів ПАТ «Н-Одеське УЕГГ» за рівнем ліквідності, тис. грн.

Активи	Рік					Відхилення (+, -)	
	2009	2010	2011	2012	2013	абс.	%
Абсолютно ліквідні активи	2,0	3,2	2,1	7,5	18,6	16,6	830
Активи, що швидко реалізуються	1615,3	1615	1624,7	1665,5	1616,4	1,1	0,068
Активи, що повільно реалізуються	1667,7	1652	1641,5	1674,2	1615	-62,7	-3,73
Активи, що важко реалізуються	12809,6	13007,8	13197,3	13748,2	13998,6	1189	9,28

Згрупувавши активи ПАТ «Н-Одеське УЕГГ» за рівнем ліквідності, їх необхідно порівняти з пасивами підприємства, попередньо згрупувавши їх за рівнем терміновості погашень.

Таблиця 2.6 – Класифікація пасивів ПАТ «Н-Одеське УЕГГ» за рівнем терміновості погашень, тис. грн.

Визначивши тип фінансової стійкості за кожним роком аналізованого періоду (додаток В), ми визначили, що ситуація із забезпеченості фінансовими ресурсами свідчить про нестійкий фінансовий стан за останні три роки. У даному випадку необхідно підвищувати забезпеченість підприємства власними оборотними засобами та новими джерелами формування запасів, які мають тенденцію до зниження.

Більш детально рівень платоспроможності у довгостроковому періоді можна дослідити за допомогою показників фінансової стійкості, що наведені в таблиці 2.7.

Таблиця 2.7 – Аналіз фінансової стійкості ПАТ «Н-Одеське УЕГГ» за 2009- 2013 рр.

Значення коефіцієнту автономії на рівні 0,80 та його незначні коливання свідчить про те, що підприємство незалежне від зовнішніх джерел фінансування (кредитів банку), причому ця незалежність знаходиться в стабільному стані, таким чином, підприємство не є схильним до підвищення ризику фінансових труднощів у майбутньому.

Проаналізувавши коефіцієнт фінансування, можна зробити висновок, що залежність підприємства від кредиторів та інвесторів мізерна, показник знаходиться нижче нормативного значення (1) та становить 0,26 в 2013 році. Нижчим за нормативне значення є коефіцієнт забезпечення ВОК, який означає низьку забезпеченість власними оборотними засобами, що було спричинено зменшенням частки оборотних активів та зростанням поточних зобов'язань.

Коефіцієнт маневрування власного капіталу показав, що на кінець 2013 року лише 2 % власного капіталу використовувалося для фінансування

поточної діяльності підприємства і значно нижче нормативного значення (10%). Також в динаміці спостерігалось стрімке падіння даного показника.

Проведемо аналіз ділової активності ПАТ «Н-Одеське УЕГГ» за 2009 – 2013 роки, побудувавши таблицю 2.8.

Таблиця 2.8 – Аналіз ділової активності ПАТ «Н-Одеське УЕГГ» за 2009- 2013 рр.

Показники ділової активності досить стабільні. Дані свідчать, що за аналізований період обертання активів збільшилось на 28,36% і в той же час відбулось зростання оборотності дебіторської заборгованості на 32,83 %, що дало позитивний ефект у зменшенні періоду обертання дебіторської заборгованості на 4 дні.

Проаналізувавши коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості можна стверджувати, що в середньому за період він складав 25, що також задовольняє нормативне значення, тобто близько 25 разів в середньому протягом періоду дебіторська заборгованість перетворювалась на грошові засоби, погашалась. Для повернення фінансових ресурсів, узятих дебіторами, у 2009 році було необхідно 19 днів, про що свідчить період оборотності дебіторської заборгованості, у 2012 році цей показник зменшився на 4 дні і залишився незмінним в 2013 році.

Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості дає змогу стверджувати, що в 2009 році 8,22 цикли виплат наявної кредиторської заборгованості, у 2012 році даний показник збільшився до 11,30, а в звітному періоді – непомітно зменшився і склав 10,09. Для погашення кредиту, отриманого від постачальників, знадобилось 40 днів у базовому році, 32 дні – у 2012 році, та 36 днів – у 2013 році.

Аналізувати коефіцієнт оборотності запасів немає сенсу, оскільки він характеризує швидкість реалізації товарно-матеріальних запасів, а основним видом діяльності нашого підприємства є надання послуг з транспортування

газу, тому частка запасів мізерна і їх вплив на розмір собівартості послуг незначна.

Слід зазначити, що підприємство ефективно використовує свої наявні основні засоби, оскільки коефіцієнт фондівіддачі (оборотності основних засобів) збільшився в період 2009-2013 рр. майже на 19 %.

Коефіцієнт оборотності власного капіталу збільшився у 2013 році, порівняно з 2009 на 34 % і досяг рівня до показника 3,37 оборотів в основному за рахунок зростання чистого доходу підприємства.

Для визначення прибутковості та ефективності окремих фінансових операцій розглянемо показники рентабельності ПАТ «Н-Одеське УЕГГ» за 2009 – 2013 роки. Розрахункові значення наведемо в таблиці 2.9.

Таблиця 2.9 – Показники рентабельності ПАТ «Н-Одеське УЕГГ» за 2009- 2013 рр.

Показник	Нормативне значення	Рік					Відхилення	
		2009	2010	2011	2012	2013	+/-	%
Коефіцієнт рентабельності активів	> 0, збільшення	0,07	0,06	0,05	0,04	0,03	-0,04	-40,0
Коефіцієнт рентабельності власного капіталу	> 0, збільшення	0,08	0,07	0,06	0,05	0,04	-0,04	-27,0
Коефіцієнт рентабельності діяльності	> 0, збільшення	0,039	0,020	0,024	0,015	0,013	-0,026	-45,58

За аналізований період всі розраховані показники рентабельності відповідають нормативним значенням, тобто набувають додатного значення і характеризують рівень прибутковості підприємства за основними параметрами. Досить невтішною виявилися тенденція до спадання даних груп показників. Дане явище спричинене ростом собівартості реалізованих послуг та впливом безнадійної дебіторської заборгованості, причиною якої є банкрутство юридичних осіб (дебіторів), що обслуговувались даним ПАТ «Н-Одеське УЕГГ».

Отже, можемо з упевненістю стверджувати, що фінансовий стан аналізованого підприємства є досить стабільним, але за деякими показниками погіршився у 2013 роках порівняно із 2009 роком. Аналізуючи показники ліквідності, присутні проблеми з наявністю чистого оборотного капіталу. В той же час на підприємстві спостерігається тенденція до росту зносу основних засобів, коефіцієнт оновлення також знижується, що не є позитивним. Слід зазначити, що власний капітал підприємства займає значну частку у загальній сумі засобів, авансованих у його діяльність, питома вага якого становить 80 %. Тому підприємство характеризується як фінансово-незалежне. Дана ситуація зумовлена приватизаційними процесами та зміною форми власності, що і призвело до наявності значної суми в розрізі іншого додаткового капіталу. Що стосується показників ділової активності, то вони не досить оптимістичні, але в той же час позитивним є факт скорочення оборотності дебіторської заборгованості та збільшення строків погашення кредиторської заборгованості. Негативною залишається для підприємства тенденція до зменшення рівня прибутковості.

2.3 Аналіз складу та структури дебіторської заборгованості ПАТ «Н-Одеське УЕГГ»

Визначивши основні фінансово-господарські тенденції на підприємстві, перейдемо безпосередньо до аналізу стану дебіторської заборгованості. Аналіз структури представимо в таблиці 2.10.

Таблиця 2.10 – Структура поточної дебіторської заборгованості ПАТ «Н-Одеське УЕГГ» за 2009-2013 рр.

Показник	Рік					Абсолютне відхилення
	2009	2010	2011	2012	2013	
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги, %	86,04	85,12	84,59	82,22	81,81	-4,23
Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом, %	0,48	0,51	0,56	8,62	9,35	+8,87
Інша поточна дебіторська заборгованість, %						

Таким чином, структура поточної дебіторської заборгованості підприємства за всіма основними її видами є не досить привабливою. Протягом аналізованого періоду спостерігалось несуттєве зменшення частки товарної заборгованості (на 4,23 %). За цей час її питома вага зменшилася з 86,04 % до 81,81 %, що, безумовно, свідчить про позитивні зрушення на підприємстві з приводу своєчасного отримання коштів за відвантажену продукцію, але вони є не досить вагомими для покращення ситуації на підприємстві.

Окрім цього, спостерігалось суттєве збільшення дебіторської заборгованості за розрахунками з бюджетом – на 141,3 тис. грн. Дана стаття заборгованості на кінець аналізованого періоду займала близько 9 % всієї дебіторської заборгованості. Також відповідно до аналітичних даних майже у 2 рази зменшилася інша поточна дебіторська заборгованість, зайнявши, таким чином, близько 9 % всієї дебіторської заборгованості.

Слід зазначити, що поточна дебіторська заборгованість займає значну питому вагу у структурі оборотних активів, яка зображена на рисунку 2.1.

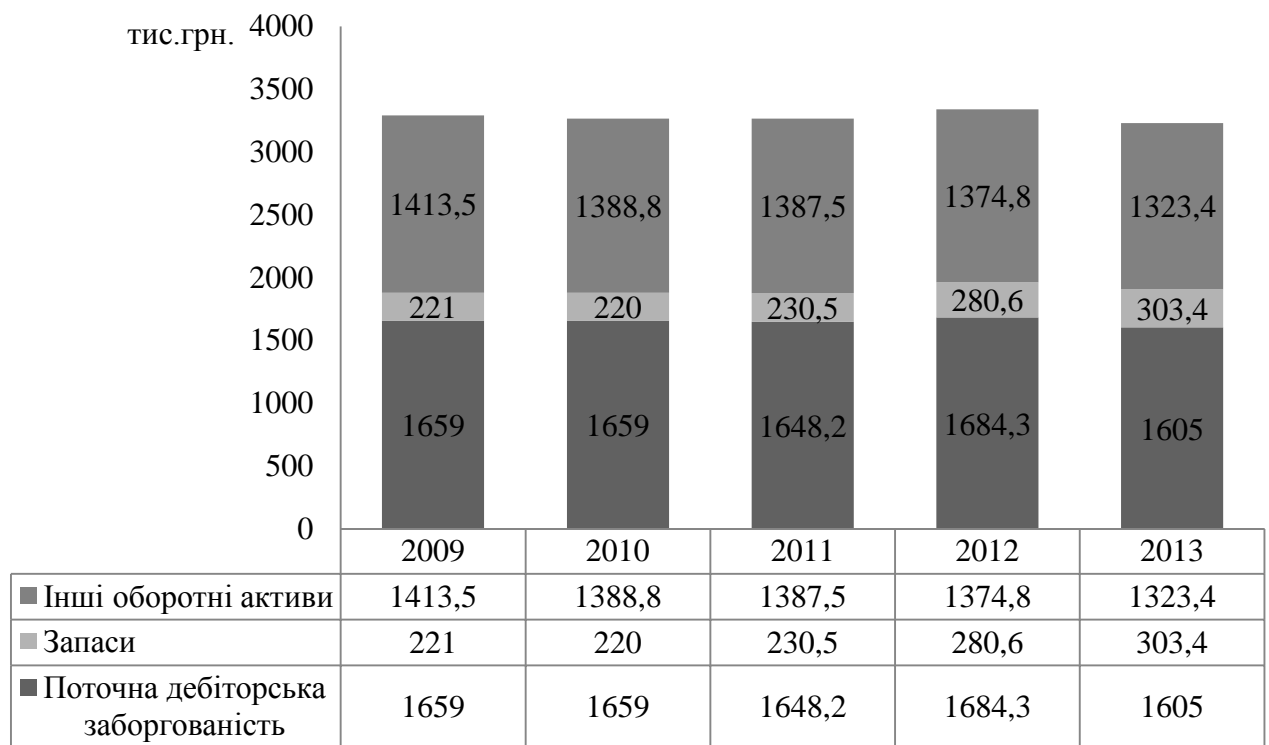

Рисунок 2.1 – Структура оборотних активів ПАТ «Н-Одеське УЕГГ» за 2009 – 2013 рр.

Таким чином, обсяги поточної дебіторської заборгованості мають значний вплив на діяльність підприємства, оскільки значна частка їх оборотних коштів зосереджена саме в розрахунках з фізичними особами та підприємствами-покупцями з приводу надання послуг з газопостачання та сервісного обслуговування (вже було зазначено, що майже 82 % поточної дебіторської заборгованості – це дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги). Так, на 2013 рік поточна дебіторська заборгованість займає близько 50 % оборотних активів підприємства.

З метою більш детального розгляду структури дебіторської заборгованості проаналізуємо строки її утворення. Аналіз дебіторської заборгованості за термінами її виникнення дозволяє оцінити ефективність і збалансованість політики товарного кредиту і надання знижок покупцям; визначає сфери, в яких необхідно докласти додаткових зусиль для повернення боргів; дає базу для створення резерву сумнівних боргів;

дозволяє спрогнозувати поступлення коштів. Для цього скористаємося примітками з фінансової звітності (додаток Г). Результати наведемо в таблиці 2.11.

Таблиця 2.11 – Структура дебіторської заборгованості за строками її утворення ПАТ «Н-Одеське» за 2012-2013 рр.

Аналіз даних таблиці показав, що найбільша частка дебіторської заборгованості погашається протягом 90 днів, причому особливо вдалим у цьому плані виявився 2013 рік, коли майже 54,79 % заборгованості за товари, роботи, послуги погашалося в межах перших 3-ох місяців. У порівнянні з 2012 роком строки розрахунків скоротилися, адже за цей же термін погашалося тоді на 2,6 тис. грн. або на 0,3 % менше дебіторської заборгованості.

Отже, з 26,77 % у 2012 році до 28,82 % дебіторської заборгованості у 2013 році погашалося протягом 6-ти місяців. Даний процес відбувався перш за все за рахунок збільшення до 16,39 % частки розрахунків у межах 6-го та 12-го місяців, що свідчить про збільшення уваги керівництва підприємством до дебіторів та збільшенням майже в два рази розрахунків протягом перших 3-х місяців.

У загальній структурі дебіторської заборгованості відбулося несуттєве пониження товарної та іншої поточної дебіторської заборгованості, а також зниження дебіторської заборгованості за розрахунками з бюджетом та із внутрішніх розрахунків. У структурі дебіторської заборгованості за строками її утворення найбільшу питому вагу займає заборгованість, яка погашається протягом 90 днів.

Достовірна оцінка змін стану дебіторської заборгованості здійснюється за відповідною системою показників, розрахунок яких представлений в таблиці 2.12.

Таблиця 2.12 – Показники стану дебіторської заборгованості на ПАТ «Н-Одеське УЕГГ» за 2009-2013 рр.

Показник	Рік					Відхилення (+/-)	
	2009	2010	2011	2012	2013	абс.	%
Коефіцієнт відволікання оборотних активів у дебіторську заборгованість	0,51	0,50	0,50	0,50	0,49	-0,02	-2,18
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	18,56	20,13	21,02	28,11	27,92	9,36	34,83
Строк погашення дебіторської заборгованості, днів	19,50	18,30	17,00	13,00	13,00	-6,50	-23,53
Коефіцієнт сумнівності дебіторської заборгованості	0,053	0,052	0,051	0,050	0,052	-0,001	-2,692
Середній період інкасації дебіторської заборгованості, днів	19,00	18,05	17,75	12,95	12,62	-6,38	-31,93

Проаналізувавши дані показники, слід зазначити, що коефіцієнт відволікання оборотних активів у дебіторську заборгованість за досліджуваний період зменшився на 0,02 пункт, а саме на 2,18 %, що є позитивним в роботі підприємства – його зменшення свідчить про вивільнення оборотних коштів підприємства.

Здійснивши аналіз показника обертання дебіторської заборгованості (коефіцієнт оборотності), слід зазначити, що відповідний показник характеризує швидкість обороту інвестованих у дебіторську заборгованість коштів, яка збільшилась протягом даного періоду на 34,83 %. Тобто виручка перевищує середню дебіторську заборгованість у 18,56 рази у 2009 р., а в 2013 р. – у 27,92 рази.

Дослідження періоду погашення дебіторської заборгованості свідчить про його зменшення на 23,53 %, що є позитивною тенденцією, оскільки за рахунок даного зменшення на підприємстві вибудовується ефективна система розрахунків, швидкий цикл банківського документообігу та якісний стан дебіторської заборгованості.

Оскільки не вся дебіторська заборгованість буде погашена, то необхідно розрахувати коефіцієнт сумнівності дебіторської заборгованості, який зріс за досліджуваний період на 2,7 % і є негативним аспектом стану дебіторської заборгованості на підприємстві. Негативною рисою складу дебіторської заборгованості є відсутність резерву сумнівних боргів, що унеможлиблює компенсацію коштів, втрачених внаслідок виникнення сумнівної та безнадійної дебіторської заборгованості на підприємстві.

Розрахунок середнього періоду інкасації дебіторської заборгованості свідчить про його зменшення на 31,93 % за досліджуваний період, тобто знижується роль дебіторської заборгованості у фактичній тривалості фінансового та загального операційного циклу підприємства, що є позитивним для підприємства.

Вагомий вплив на фінансовий стан підприємства, крім зміни обсягів та складу дебіторської заборгованості здійснює зміна ефективності її використання. На основі даних таблиці 2.11 розрахуємо середній термін повернення заборгованості протягом року за відповідною формулою:

$$T_i = 45 \times n_1 + 135 \times n_2 + 270 \times n_3 \quad (2.1)$$

де n – відсоток сплати за відповідний період;

i – рік, за який ведеться розрахунок.

Таким чином, $T_{2012} = 45 \times 0,5461 + 135 \times 0,2677 + 270 \times 0,1862 = 111$ днів. Аналогічно, $T_{2013} = 45 \times 0,5479 + 135 \times 0,2882 + 270 \times 0,1639 = 108$ днів.

Період погашення дебіторської заборгованості характеризує середній період інкасації дебіторської заборгованості, тобто період її погашення; позитивною тенденцією є зменшення показника.

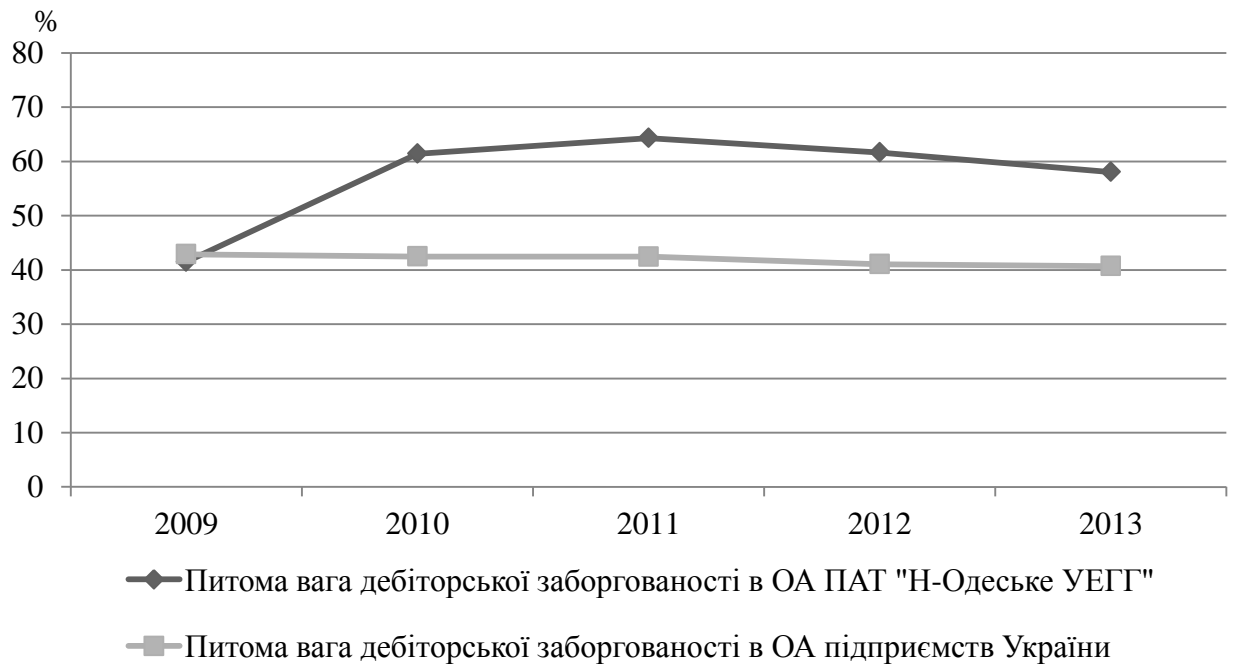

Рисунок 2.2 – Порівняння часток дебіторської заборгованості в структурі оборотних активів ПАТ «Н-Одеське УЕГГ» та підприємств України в цілому

Таким чином, здійснивши аналіз складу та структури дебіторської заборгованості ПАТ «Н-Одеське УЕГГ» можна сказати, що поточна дебіторська заборгованість займає значну питому вагу у структурі оборотних активів, а також найбільша частка дебіторської заборгованості погашається протягом 90 днів, причому особливо вдалим у цьому плані виявився 2012 рік, коли середній термін повернення заборгованості становив 108 днів. Також, присутня тенденція до перевищення обсягів кредиторської заборгованості над дебіторською.

РОЗДІЛ 3

УПРАВЛІННЯ ДЕБІТОРСЬКОЮ ЗАБОРГОВАНІСТЮ ТА ЗАХОДИ ЩОДО ЇЇ ОПТИМІЗАЦІЇ

3.1 Розробка механізму удосконалення управління дебіторською заборгованістю підприємства

Сучасний стан економіки України призводить до постійного зростання дебіторської заборгованості і неприпустимо високого її рівня. Фінансовий стан сучасних підприємств характеризується зростанням дебіторської заборгованості в структурі їх активів, що призводить до вповільнення платіжного обігу. При цьому дебіторська заборгованість інколи виступає засобом стимулювання попиту. Існування певного обсягу дебіторської заборгованості на підприємствах в ринковій економіці вважається об'єктивним явищем в господарському процесі, якщо контрагенти підприємства-кредитора виконують свої фінансові зобов'язання згідно з умовами, визначеними договірними відносинами. Але якщо з боку дебіторів починається уникання виконання своїх фінансових зобов'язань в повному обсязі та у встановлені терміни, це призводить до порушення розрахунково-платіжної дисципліни, сприяє уповільненню кругообігу грошових коштів, погіршенню фінансового стану підприємства-кредитора та неспроможності останнього відповідати за своїми фінансовими зобов'язаннями [32].

Для визначення напрямків вирішення проблеми зростання дебіторської заборгованості підприємств України необхідно виокремити фактори, які призвели до незадовільного стану у цій сфері.

Фактори, що впливають на дебіторську заборгованість підприємства, поділяються на три великі групи за такими критеріями:

- зовнішні, або загальноекономічні фактори (стан економіки в країні, загальний стан розрахунків, рівень інфляції);
- галузеві фактори (місткість ринку галузі, ступінь його насиченості);

– внутрішні, або фактори, що керовані адміністрацією підприємства (можливі терміни надання кредиту, кредитна політика підприємства).

3.2 Методика аналізу та побудова ефективної системи управління дебіторською заборгованістю на підприємстві

Нами запропонована методика побудови системи управління дебіторською заборгованістю на ПАТ «Н-Одеське УЕГГ» на основі проведення статистичного аналізу ефективності фактичного рівня управління і використання кадрового потенціалу підприємства без створення спеціалізованої організаційної структури.

На основі даних дебіторської заборгованості підприємства по основним дебіторам (неповному списку) можна оцінити ефективність управління з використанням методів варіаційного статистичного дослідження. Насамперед, це такі показники: зважена середня арифметична, мода, медіана, показники концентрації та нерівномірності розподілу ознаки (дебіторської заборгованості). В останньому випадку йдеться про правомірність застосування коефіцієнтів Джині, Герфіндаля, варіації, а також графічної ілюстрації нерівномірності розподілу дебіторів за допомогою кривої Лоренца.

Отримання аналітичної статистичної таблиці, що дозволяє визначити характеристики варіаційного ряду дебіторської заборгованості підприємства, передбачає проведення розрахункових дій.

1. Визначення оптимального числа груп для сукупності дебіторів. На даному етапі доцільне застосування формули Стерджеса, яка має вигляд:

$$r = 1 + 3,32 \times \lg n \quad (3.1)$$

За даними ПАТ «Н-Одеське УЕГГ» кількість основних підприємств дебіторів складає 62, таким чином маємо наступне:

$$r = 1 + 3,32 \times \lg 62 = 1 + 3,32 \times 1,7924 \approx 6,95$$

Число груп можна прийняти рівним 7, тобто $r = 7$.

2. Наступним етапом є встановлення інтервального варіаційного ряду дебіторів. Доцільним є встановлення інтервалів з урахуванням концентрації розмірів дебіторської заборгованості. В додатку Д наведені статистичні показники інтервального варіаційного ряду з розшифровкою розрахункових процедур і застосуванням відповідних формул.

3. На основі розрахованих даних визначаємо показники інтервального варіаційного ряду: середню зважену арифметичну, моду і медіану.

$$\bar{x} = \frac{\sum x_i \times m_i}{\sum m_i} \quad (3.2)$$

Таким чином середня зважена дорівнює 17,48 тис. грн.

Модальне значення ознаки (M_o) для ряду з нерівними інтервалами визначається із застосуванням показника щільності розподілу (Y_k). Найбільша щільність розподілу в групі 4: $Y_k = Y_4 = 10,22$. Модальне значення розраховується за формулою 3.3, що наведена нижче:

$$M_o = x_{k-1} + \Delta x_k \times \frac{Y_k - Y_{k-1}}{(Y_k - Y_{k-1}) + (Y_k - Y_{k+1})} \quad (3.3)$$

Використавши дані з додатку Д маємо наступне:

$$Mo = 17 + 3 \times \frac{10,22 - 2,02}{(10,22 - 2,02) + (10,22 - 0,97)} = 18,41 \text{ (тис.грн.)}$$

Медіана (Me) - значення ознаки, що припадає на середину ранжованої сукупності, розраховується із застосуванням показника накопичених частот, розрахунок якої здійснюється за наступною формулою:

$$Me = x_{k-1} + \Delta x_k \times \frac{\frac{1}{2} \sum_i m_i - F_{k-1}}{m_k} \quad (3.4)$$

На основі вище зазначеної формули розрахуємо медіану:

$$Me = 17 + 3 \times \frac{\frac{1}{2} \times 62 - 29}{19} = 17,329$$

У разі використання накопичених часток значення повинно бути наближено рівним розрахованому:

$$Me = 17 + 3 \times \frac{\frac{1}{2} \times 100 - 46,77}{30,65} = 17,316$$

4. На основі даних таблиці Д.1 розрахуємо показники варіації:

– дисперсію:

$$D = \frac{\sum_i (x_i - \bar{x})^2 \times m_i}{\sum_i m_i} \quad (3.5)$$

де D – значення дисперсії;
 \bar{x} – середня зважена арифметична;

$$D = \frac{5558,71}{62} = 89,66$$

– середньоквадратичне відхилення (σ):

$$\sigma = \sqrt{D} = \sqrt{89,66} = 9,47 \text{ (тис.грн.)}$$

– коефіцієнт варіації:

$$v = \frac{\sigma}{\bar{x}} \times 100\% \quad (3.6)$$

де v – коефіцієнт варіації;
 \bar{x} – середня зважена арифметична;
 σ – середньоквадратичне відхилення.

$$v = \frac{9,47}{17,48} \times 100\% = 54,18$$

5. На даному етапі здійснюємо розрахунок коефіцієнта концентрації Джині. Даний коефіцієнт використовується для вимірювання ступеню нерівномірності розподілу одиниць сукупності дебіторської заборгованості підприємства за 2013 рік. Даний коефіцієнт доцільно визначати за формулою 3.7, що наведена нижче:

$$D = \frac{\sum_{i=1}^{r-1} P_i \times q_{i+1} - \sum_{i=1}^{r-1} P_{i+1} \times q_i}{100} \quad (3.7)$$

де D – значення коефіцієнта Джині;
 P_i – відповідне значення накопиченої частки;
 q_i – значення частки дебіторської заборгованості груп дебіторів в загальному обсязі дебіторської заборгованості, розраховану наростаючим підсумком.

Для отримання значення коефіцієнта Джині використаємо таблицю Д.1 та результати допоміжних розрахунків, показані в таблиці 3.1, яка наведена нижче:

Таблиця 3.1 – Проміжні розрахункові дані для отримання коефіцієнта Джині нерівномірності розподілу дебіторської заборгованості підприємства

Перейдемо безпосередньо до розрахунків:

$$D = \frac{245,779 - 217,158}{100} = 0,286$$

6. На даному етапі встановлюємо значення коефіцієнта Герфіндаля. Даний коефіцієнт показує сумарну частку домінуючої групи серед дебіторів підприємства і розраховується за формулою 3.7:

$$H = \sum \left(\frac{x_i \times m_i}{\sum x_i \times m_i} \right)^2 \quad (3.7)$$

За даними таблиці Д.1 коефіцієнт Герфіндаля дорівнює 0,2011.

7. Далі ми пропонуємо розрахувати коефіцієнт асиметрії Пірсона, формула якого приведена нижче:

$$K_{ac} = \frac{\bar{x} - Mo}{\sigma} \quad (3.8)$$

де K_{ac} – коефіцієнт асиметрії Пірсона;
 \bar{x} – середня зважена арифметична;
 σ – середньоквадратичне відхилення.

Таким чином даний коефіцієнт дорівнює -0,1.

За допомогою таблиці 3.1 можна побудувати криву Лоренца. На горизонтальній осі будуть знаходитися накопичені частки (дебіторська заборгованість у %), а на вертикальній - величини параметрів часток дебіторської заборгованості груп дебіторів в загальному обсязі дебіторської заборгованості, розраховану наростаючим підсумком. Координати точок діагональної прямої відповідають рівним значенням пари P і q . Вони зростають пропорційно числу 14, 29.

Крива Лоренца нерівномірності розподілу дебіторської заборгованості досліджуваного підприємства в 2013 році наведена на рисунку 3.1, що представлений нижче:

Рисунок 3.1 – Крива Лоренца розподілу дебіторської заборгованості підприємства за 2013 рік

Розраховані нами статистичні показники оцінки розподілу дебіторів підприємства за величиною їх заборгованості можуть бути використані для оцінки ефективності управління оборотними активами, і перш за все, їх

найбільш вагомої частини - дебіторської заборгованості. Зведемо отримані нами статистичні індикатори в таблицю 3.2, наведену нижче:

Таблиця 3.2 – Основні статистичні індикатори оцінки ефективності управління дебіторською заборгованістю підприємства в 2013 році

Створення системи управління дебіторською заборгованістю, в основі якої лежить узагальнена теоретична модель, проілюструємо за допомогою рисунку 3.2, що наведений нижче:

Рисунок 3.2 - Принципова модель системи управління дебіторською заборгованістю підприємства

Таким чином, побудована нами система по управлінню дебіторською заборгованістю на основі попереднього статистичного аналізу та використанні принципової моделі може бути використана на ПАТ «Н-Одеське УЕГГ» для оптимізації дебіторської заборгованості та покращенню фінансового стану підприємства.

3.3 Обґрунтування оптимального розміру дебіторської заборгованості за критерієм рентабельності та забезпечення поточної платоспроможності

Виходячи зі стратегічно важливого значення стану дебіторської заборгованості на підприємстві для забезпечення нормальної фінансово-господарської діяльності, кожне підприємство має систематично проводити заходи щодо оптимізації процесу управління дебіторською заборгованістю. Для цього можуть застосовуватися різні методи, спрямовані на зниження ризиків і підвищення поточної ліквідності боргів.

На відміну від виробничих запасів і незавершеного виробництва, які достатньо статичні і не можуть бути різко змінені, дебіторська заборгованість є динамічним елементом оборотних засобів і істотно залежить від прийнятої в господарстві політики відносно покупців продукції. Оскільки дебіторська заборгованість представляє собою імобілізацією власних оборотних засобів, то в принципі вона підприємству не вигідна, і теоретично може бути зведена до мінімуму [48].

Для цього можуть застосовуватися різні методи, спрямовані на зниження ризиків і підвищення поточної ліквідності боргів. З метою збільшення притоку коштів у корпорацію доцільно розробити систему договірних взаємин із контрагентами, застосовуючи гнучкі умови й форми оплати, до яких належать:

- передплата, за якої встановлено мінімальну ціну продажу;
- часткова передплата (із частковим продажем в кредит);
- передача на реалізацію, що передбачає збереження підприємством права власності на товари, поки не проведені розрахунки;
- платіжна вимога на поміжний рахунок, що є доцільним при довгострокових контрактах для забезпечення регулярного притоку коштів;
- банківська гарантія, що припускає відшкодування банком суми заборгованості у випадку невиконання дебітором своїх зобов'язань;

Слід зазначити, що при визначенні можливої суми коштів, що інвестуються у дебіторську заборгованість, рекомендується враховувати такі кількісні параметри, що характеризують умови обраного типу кредитної політики: обсяг реалізації продукції в кредит, середній термін надання кредиту, середній період прострочення платежів, коефіцієнт співвідношення собівартості і ціни продукції. При цьому розрахунок оптимального обсягу дебіторської заборгованості на рік здійснюється за наступною формулою [8]:

$$ДЗ_{\text{опт}} = \frac{ЧД_{\text{к}} \times k_{\text{с}_{\mu}} \times (ПК - ПП)}{360} \quad (3.10)$$

де $ЧД_{\text{к}}$ – обсяг реалізації продукції в кредит;

$k_{\text{с}_{\mu}}$ – коефіцієнт співвідношення собівартості і ціни продукції;

ПК – середній період надання кредиту покупцям, дні;

ПП – середній період прострочення платежу покупцями, дні.

Слід сказати, що у всіх розрахунках та позначеннях мається на увазі дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги.

Дана модель оптимізації обсягів дебіторської заборгованості є недостатньо обґрунтованою, оскільки у ній не прослідковується зв'язок результатів розрахунків з будь-яким із можливих критеріїв ефективності кредитної політики.

Для того, щоб досягти максимального економічного ефекту від кредитної політики, слід орієнтуватися на певний інтегрований показник ефективності функціонування підприємства як цілісної фінансово-економічної системи. З цією метою може використовуватися детермінована модель Д. Корсакова [30], в основу якої покладена ідея максимізації рентабельності капіталу (r), яка характеризує величину прибутку на 1 грошову одиницю капіталу, інвестованого в активи підприємств:

Таблиця 3.3 – Вихідні дані для оптимізації обсягу дебіторської заборгованості підприємства за критерієм зростання рентабельності

Показник	Значення
Норма прибутку, %	0,21
Валовий прибуток підприємства, без урахування дебіторської заборгованості, тис. грн.	8929,30
Активи підприємства без урахування дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги, тис. грн.	15936,00
Тривалість обороту активів підприємства, дні	135
Тривалість обороту дебіторської заборгованості, дні	13
Чистий дохід від реалізації базисного періоду, тис. грн.	45792,00
Середній темп приросту доходу від реалізації, %	26,63

Отже, граничний період обороту дебіторської заборгованості для ПАТ «Н-Одеське УЕГГ» становить:

$$T = \frac{0,21 \times 15936,00 \times 135}{(1 - 0,21) \times 8929,30} = 64$$

У процесі розрахунків, важливо встановити бажаний рівень приросту грошових коштів, як складової показника абсолютної ліквідності. Нормальним вважається значення показника – 20 - 50 %.

На наступному етапі визначимо оптимальний термін обертання дебіторської заборгованості за даними таблиці 3.4, прийнявши планове значення показника абсолютної ліквідності 0,25.

Таблиця 3.4 – Вихідні дані для оптимізації обсягу дебіторської заборгованості підприємства з метою забезпечення поточної платоспроможності

Показник	Значення
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,02
Поточні зобов'язання, тис. грн	3585,2
Тривалість обороту дебіторської заборгованості, дні	13
Чистий дохід від реалізації базисного періоду, тис. грн.	45792,00
Середній темп приросту доходу від реалізації, %	26,63

Приріст грошових коштів і термін обертання дебіторської заборгованості відповідно становитиме:

$$\Delta ГК = (0,25 - 0,02) \times 3585,2 = 817,43 \text{ (тис. грн.)}$$

$$TO_{ДЗ}^{opt} = 13 - \frac{360}{45792 \times 1,2663} \times 817,43 = 8 \text{ (днів)}$$

Отже, для забезпечення поточної платоспроможності, ПАТ необхідно здійснювати управління дебіторською заборгованістю так, щоб термін її погашення був не більше 8 днів. Дана модель може бути використана на підприємстві, оскільки коефіцієнт абсолютної ліквідності не відповідає нормативному значенню і становить 0,022, та підприємство не в змозі розрахуватися зі своїми терміновими боргами, тобто потребує забезпечення поточної заборгованості, шляхом зменшення терміну обертання дебіторської заборгованості на 5 днів.

РОЗДІЛ 4

ОХОРОНА ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКА В НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ

4.1 Система управління охороною праці на ПАТ «Н-Одеське УЕГГ»

Дослідження системи охорони праці на підприємстві є актуальним, оскільки в процесі трудової діяльності на виробництві на людину впливає комплекс несприятливих факторів різного характеру, у результаті дії яких можливе виникнення небезпечних травматичних ситуацій, професійних захворювань, нещасних випадків.

Для забезпечення оптимальних умов праці існує ряд законодавчих актів, що визначають основні положення з питань охорони праці та загальні закони України, а також спеціальні законодавчі акти. До загальних законів, що визначають основні положення про охорону праці, належать: Конституція України, Закони України «Про охорону праці», «Про охорону здоров'я», «Про пожежну безпеку», «Про використання ядерної енергії та радіаційний захист», «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення», «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності», Кодекс законів про працю України (КЗпП). Спеціальними законодавчими актами в галузі охорони праці є нормативно-правові акти з охорони праці, Державні стандарти Системи стандартів безпеки праці, Будівельні норми та правила, Санітарні норми, Правила безпечної експлуатації електроустановок споживачів та інші нормативно-правові акти, якими регламентуються загальнообов'язкові правила [59].

Згідно з Законом «Про охорону праці» роботодавець зобов'язаний створювати у кожному структурному підрозділі та на робочому місці умови праці відповідно до вимог нормативних актів, а також забезпечувати дотримання прав працівників, гарантованих законодавством про охорону

праці. Безперечно, однією з найважливіших цілей будь-якого роботодавця є подальше поліпшення рівня і якості праці для працівників підприємств (установ, організацій). Тому поряд із намаганням одержувати хоча б невелику, але пристойну заробітну плату, трудящі надають важливого значення такому чинникові, як охорона праці, можливості самодосконалення, просування по службі. Виробниче становище впливає не тільки на здоров'я працюючих, а й на їх фізичний, соціальний та психологічний стан.

Основною ланкою виробничої структури є робоче місце - місце постійного або тимчасового перебування працюючого в процесі трудової діяльності і яке прямо чи опосередковано перебуває під контролем роботодавця. Від стану умов і охорони праці на робочому місці в основному залежить безпека працівника. Загальновизнано, що будь-яка виробнича діяльність, а отже і будь-яке робоче місце, є потенційно небезпечними. На працюючого впливають шкідливі і небезпечні чинники виробничого середовища і трудового процесу, які можна розділити на дві категорії:

- які не підлягають усуненню (є невід'ємною ознакою конкретного виробництва);
- які можливо усунути (виключають або знижують до прийнятного рівня впливу за допомогою методів і засобів захисту).

Система управління охороною праці ПАТ «Н-Одеське УЕГГ» розроблялася з урахуванням особливостей виробничої діяльності підприємства, а тому відповідає наявній структурі та схемі управління. Координаційно-методичні та контролюючі функції служби поширюються на всі структурні підрозділи підприємства [58]. Діяльність уповноважених трудових колективів регламентується «Положенням про роботу уповноважених трудових колективів з питань охорони праці» затвердженого наказом керівника підприємства на основі Типового положення. Відповідно ст. 13 Закону України «Про охорону праці» роботодавець зобов'язаний

забезпечити безоплатно працівників нормативно-правовими актами та актами з охорони праці, що діють в межах організації.

Для дослідження діяльності служби охорони праці (далі – СОП) на підприємстві необхідно визначити її нормативну чисельність і співставити з фактичною кількістю. Розрахунки доцільно проводити відповідно до Типового положення про службу охорони праці [58].

У зв'язку із тим, що кількість працюючих на досліджуваному підприємстві складає 198 чоловік, що є меншим від 500, то служба охорони праці складається з одного спеціаліста.

У зв'язку із цим, служба охорони праці має таку структуру:

- інженер з охорони праці - здійснює контроль за станом питань з охорони праці, електро та пожежної безпеки;
- начальник - здійснює контроль за дотриманням правил, вимог, норм та інструкцій з питань охорони праці безпосередньо на робочих місцях.

Інженером з охорони праці може бути особа, яка має вищу освіту та стаж роботи за профілем виробництва не менше 3 років. Служба охорони праці підпорядковується безпосередньо директору товариства.

Усі працівники при прийнятті на роботу і в процесі роботи проходять на підприємстві інструктаж (навчання) з питань охорони праці, надання першої медичної допомоги потерпілим від нещасних випадків та правила поведінки при виникненні аварії.

Перед перевіркою знань з питань охорони праці на підприємстві організовуються навчання, лекції, семінари, консультації. Допуск до роботи осіб, які не пройшли навчання та перевірку знань правил охорони праці, забороняється. Повторна перевірка знань з охорони праці проводиться не рідше одного разу на рік, а посадових осіб – одного разу на три роки.

Ефективність роботи з охорони праці та запобігання виникненню надзвичайних ситуацій на підприємстві, боротьби з негативними факторами на виробництві залежить від стану нормативно-правової бази, якою повинні керуватись у своїй роботі працівники підприємства. Тому необхідно

приділити увагу аудиту наявності та чинності загальнообов'язкових (зовнішніх) та змісту самостійно розроблених (внутрішніх) нормативних документів, оформленню та веденню відповідних журналів. У розрізі даного питання варто зауважити, що на досліджуваному підприємстві повністю виконуються вимоги ключових нормативних актів у сфері охорони праці.

На основі аналізу наявності та відповідності вимогам ключових нормативно-правових актів у сфері охорони праці, приведених в таблиці Ж.1, можна зробити висновок, що на ПАТ «Н-Одеське УЕГГ» виконуються вимоги усіх загальних документів, а також ті підпункти спеціалізованих переліків, які стосуються діяльності досліджуваного об'єкта. Варто також відзначити, що уся профільна документація щодо охорони праці є чітко систематизованою та зберігається у спеціально відведених місцях, всі необхідні записи у журналах робляться своєчасно.

Після з'ясування питання наявності нормативно-правових актів щодо охорони праці на підприємстві, необхідно провести оцінку виконання положень наявних на підприємстві документів (табл. И.1). За результатами роботи з первинними документами з охорони праці на підприємстві ми дійшли висновку, що в цілому нормативно-правова база, наявна на підприємстві, відповідає чинному законодавству і більшість норм виконується відповідно до законодавчих вимог.

Під час проходження практики на ПАТ «Н-Одеське УЕГГ» з метою вивчення стану охорони праці було проведено аудит наявного переліку нормативно-правових актів існуючим вимогам. На підприємстві систематично слідкують за станом нормативних документів, їх якість на наявність постійно перевіряється, як внутрішніми так і зовнішніми аудиторами.

У додатку К наведемо перелік витрат, які здійснює підприємство в процесі здійснення охорони праці робітників ПАТ «Н-Одеське УЕГГ».

Особливу увагу слід варто приділити аудиту наявності та чинності загальнообов'язкових (зовнішніх) та змісту самостійно розроблених

(внутрішніх) нормативних документів, оформленню та веденню відповідних журналів. Причиною цього є залежність ефективності роботи з охорони праці та запобігання виникненню надзвичайних ситуацій на підприємстві, боротьби з негативними факторами на виробництві залежить від стану нормативно-правової бази, якою повинні керуватись у своїй роботі працівники підприємства.

Отже, на основі отриманих результатів опрацювання нормативно-правових актів та теоретичних положень, можна зробити висновок, що на ПАТ «Н-Одеське УЕГГ» система охорона праці знаходиться в доброму стані, оскільки повністю відповідає чинному законодавству.

4.2 Аналіз небезпечних і шкідливих факторів умов праці в організації

Оптимізація цих чинників на виробництві забезпечується спеціальними правилами, нормами й інструкціями з охорони праці, об'єднаними назвою - санітарні норми. Цими нормами передбачені конкретні вимоги, дотримання яких обов'язкове при проектуванні нових і експлуатації існуючих підприємств, при виконанні різних технологічних процесів, організації робочих місць, використанні матеріалів, експлуатації машин і механізмів. Таким чином, основним призначенням СН є створення на робочих місцях сприятливої для працюючої людини санітарно-гігієнічної обстановки. Спираючись при аналізі умов праці на існуючі СН, здійснюється нормування часу на тривалість робочої зміни й робочого стажу, відпочинок тощо.

На етапі автоматизації та комп'ютеризації роботи під час виконання роботи на працівників впливає ряд факторів, що негативно відображаються на здоров'ю робітника. Саме тому виникає потреба у ґрунтовному аналізі санітарно-гігієнічних умов праці. Тому виникає потреба проведення аналізу шкідливих та небезпечних факторів.

Приміщення планово-економічного відділу розташоване на другому поверсі офісу ПАТ «Н-Одеське УЕГГ».

Загальна площа приміщення складає 68,3 м², висота – 3м. В приміщенні знаходиться 4 вікна. В приміщенні працює 10 осіб. Можна зробити висновок, що на одного працюючого припадає 6,83 (м²/чол.) робочої площі, що перевищує встановлені нормативи – 6 (м²/чол.) при використанні персонального комп'ютера. Досліджуване приміщення обладнане системами опалення та кондиціювання повітря. Для вентиляції повітря використовуються витяжні вентиляції, кондиціонери та вікна.

В приміщенні відділу планово-економічного відділу знаходяться чотири шафи для зберігання поточної документації, матеріалів та особистих речей працівників. Доступ до шаф та картотек вільний, не загромождений меблями та іншими предметами. При цьому проходи мають ширину 2,0 м.

На кожному робочому місці працівника знаходиться: монітор ПК, клавіатура, мишка, та вертикальний лоток для документів. З правого боку, під робочим столом розташовано системний блок ПК. Візуальні ергономічні параметри ПЕОМ забезпечуються шляхом придбання високоякісних ПЕОМ і їх довготривалим попереднім тестуванням, з ціллю виявлення можливих дефектів.

У приміщенні розташовано 8 комп'ютерів. Напруга джерела живлення комп'ютерів у приміщенні – 220 В. У даному приміщенні також розташовано три лазерних принтери. Всі прилади обладнані сучасними засобами захисту, проводяться постійні перевірки зі сторони електриків.

Робота з ПК має вплив на органи зору, тому для окремих груп користувачів при 8-годинному режимі робочого дня встановлені перерви. Варто також зауважити, що ПК та принтер знаходяться з лівого боку столу. Монітор та клавіатура розташовані на оптимальній відстані від очей користувача. Робоча площа і об'єм, що припадає на одного працюючого відповідає нормативним вимогам. Відносно світлових отворів робочі місця розташовані так, що природне освітлення падає спереду або збоку, що

відповідає встановленим нормам. При роботі з комп'ютером виконуються всі норми, необхідні для створення оптимальних умов праці. Відстань від монітора до очей є оптимальною – 66 см. Робочі сидіння працівників обладнані сидіннями, що дає можливість працівнику зменшити навантаження на спину. Робочі столи мають простір для ніг висотою 600 мм, шириною 500 мм.

Необхідно зазначити, що у відділі при наявності двох стаціонарних телефонів, кожен співробітник має робочий мобільний телефон, який є більш небезпечним. У процесі експлуатації мобільних телефонів працівники намагаються дотримуватися наступних вимог: тривалість розмови не має перевищувати 3 хв.; перерва між розмовами – не менше 15 хв.

Система штучного освітлення кабінету представлена лампами розжарювання потужністю 150 Вт, кількість ламп у світильнику – 2 шт. Система освітлення – загальна. Отже, нормоване значення освітленості повинне становити не менше 200 люкс (СНіП II-4-79). У досліджуваному приміщенні фактичне значення штучного освітлення трохи вище за нормоване, що свідчить про достатність штучного освітлення в приміщенні.

Варто відмітити, що температурний режим у приміщенні має оптимальні норми а саме: у холодний період року 20- 23^oС, відносна вологість повітря 40-60 %. У теплий період року температура 22-25^oС, відносна вологість в приміщенні 40-60 %.

Варто зазначити, що приміщення планово-економічного відділу ПАТ «Н-Одеське УЕГГ» має низький рівень шуму, причиною цього є сучасне оснащення шумоізоляцією вікон та стін. Крім того важливим фактором є розміщення офісу за територією міста.

З метою зменшення матеріальних збитків і моральної шкоди від виробничого травматизму на підприємствах різної форми господарювання розробляються заходи профілактики, що передбачають конкретні завдання,

термін виконання, необхідні ресурси для їх реалізації та способи контролю за їх здійсненням.

Заходи по боротьбі з виробничим травматизмом розробляються на підставі їх аналізу конкретних ситуацій та конкретних умов праці і узгоджуються з професійними спілками. Такі заходи, залежно від конкретних умов виробничої діяльності можуть включати як технічні, санітарно-гігієнічні так і організаційні методи та засоби запобігання реалізації небезпечних ситуацій у небажані події.

До технічних заходів по забезпеченню безпечних умов праці належить: рівень механізації та автоматизації виробничих процесів, засоби огороження, сигналізації, дистанційне управління, зміна технологічних процесів на більш безпечні, вдосконалення конструктивних характеристик машин, механізмів, вдосконалення колективних та індивідуальних засобів захисту працюючих та ін.

До санітарно-гігієнічних заходів залежно від умов діяльності належить: облаштування вентиляційних систем, модернізація штучного і природного освітлення, централізоване питне водопостачання, забезпечення нормальних параметрів повітряного виробничого середовища, заходи по боротьбі з шумом та вібрацією, обладнання зон відпочинку та ін.

У разі виявлення порушень інструкцій з охорони праці керівник робіт зобов'язаний провести з порушником позаплановий інструктаж, зробити запис в журналі оперативного контролю про прийняті до порушника заходи і усунення недоліків.

Проаналізуємо стан виробничого травматизму та професійних захворювань на підприємстві, які наведені в таблиці 4.1.

Таблиця 4.1 – Показники стану виробничого травматизму та професійних захворювань на ПАТ «Н-Одеське УЕГГ»

№ по р	Показник	2011 р.	2012 р.	2013 р.
1	Середньорічна кількість працюючих (Р), чол.	201	198	198
2	Кількість нещасних випадків ($N_{\text{НВ}}$), всього, у тому числі: • з тимчасовою втратою працездатності; • зі стійкою втратою працездатності; • зі смертельним наслідком	- - -	- - -	- - -
3	Втрати працездатності від травм, дн. ($T_{\text{ТР}}$)	-	-	-
4	Кількість захворювань (N_3)	-	-	-
5	Втрати працездатності через захворювання, дн. (T_3)	-	-	-
6	Коефіцієнт частоти (на 1 000 працюючих): • нещасних випадків ($K_{\text{ЧН}}$) ($K_{\text{ЧН}} = N_{\text{НВ}} * 1000 / P$); • захворювань ($K_{\text{ЧЗ}}$) ($K_{\text{ЧЗ}} = N_3 * 1000 / P$)	- -	- -	- -
7	Коефіцієнт тяжкості: • нещасних випадків ($K_{\text{ТН}}$) ($K_{\text{ТН}} = T_{\text{ТР}} / N_{\text{НВ}}$); • захворювань ($K_{\text{ТЗ}}$) ($K_{\text{ТЗ}} = T_3 / N_3$)	- -	- -	- -
8	Коефіцієнт втрати робочого часу ($K_{\text{В}}$) ($K_{\text{В}} = K_{\text{Ч}} * K_{\text{Т}}$)	-	-	-

За аналізований період виявлено, що за останні три роки на підприємстві не спостерігалися випадки травматизму та професійних захворювань, тому є не доцільним розраховувати наступні показники: частоти травматизму, непрацездатності, інтенсивності випадків захворювань.

4.3 Безпека в надзвичайних ситуаціях на ПАТ «Н-Одеське УЕГГ»

Нами виявлено, що будівля ПАТ «Н-Одеське УЕГГ» за вибухопожежною та пожежною небезпекою відноситься до категорії «Д».

Будинок відноситься до II групи вогнестійкості (будинки з несучими й конструкціями, що обгороджують, із природних штучних кам'яних матеріалів бетону або залізобетону із застосуванням листових і плитних негорючих матеріалів. У покриттях будинків допускається застосовувати незахищені сталеві конструкції) ДБН В.1.1-7-02.

Причини, що можуть викликати пожежу в приміщенні бухгалтерії:

- несправність проводки;
- коротке замикання електричних ланцюгів;
- перегрів апаратури;
- блискавка.

На досліджуваному підприємстві регулярно проводиться інструктаж працівників про правила пожежної безпеки і правила поводження у випадку виникнення пожежі з метою профілактики.

В будівлі для кожного поверху розроблені плани евакуації людей та майна на випадок пожежі (рис. М.1). В будівлі схеми евакуації знаходяться в коридорних приміщеннях у місцях доступних для огляду. На шляху евакуації встановлено аварійні світильники. Ширина евакуаційного виходу становить 3,3 метри. Ключі від виходу знаходяться на видному місці в охорони.

Будівля організації забезпечена пожежною сигналізацією. На кожному поверсі знаходяться вогнегасники типу ВП-5 (з) з розрахунку один вогнегасник на 70 м² приміщення або 1 вогнегасник на 20 м погонних коридору. Первинні засоби пожежогасіння утримуються відповідно до паспортних даних на них і з урахуванням положень. Всі засоби пожежогасіння мають відповідні сертифікати.

Також слід зазначити, що будівля обладнана протипожежним водопостачанням, а саме внутрішнім протипожежним водопроводом. Пожежні крани обладнані пожежними рукавами стандартної довжини 20 м і діаметром 51 мм та стволами типу «В» з діаметром насадку 13 мм. Протипожежний водопровід знаходяться в справному стані і забезпечує необхідну норму води для пожежогасіння.

Перевірка їх працездатності водопроводу та вогнегасників здійснюється чотири рази на рік (навесні, влітку, восени та взимку). Дані контролю заносяться до журналу контролю.

Також на підприємстві проводяться регулярні інструктажі з питань пожежної безпеки.

Кількість пожежних кранів обрана з розрахунку досягнення будь-якої точки приміщення не менше як двома струменями води від пожежних кранів.

На стінах будівлі встановлено плоский показчик найближчого пожежного гідранта. На ньому нанесені цифри, що вказують відстань до найближчого протипожежного вододжерела.

Зовнішні пожежні драбини, призначені для евакуації людей з другого поверху будівлі. Вони сполучаються з приміщеннями через майданчики, влаштовані на рівні евакуаційних виходів, і мають огорожі висотою 0,8 м.

Зовнішні пожежні драбини будівлі містяться в справному стані, збережена цілісність поручнів і стійкість ступенів. При експлуатації евакуаційних шляхів і виходів з будинку забезпечено дотримання проектних рішень та вимог нормативних документів з пожежної безпеки (в тому числі по освітленості, кількості, розмірам і об'ємно-планувальних рішень евакуаційних шляхів і виходів, а також по наявності на шляхах евакуації знаків пожежної безпеки).

Двері на шляхах евакуації відкриваються вільно і в напрямі виходу з будівлі, за винятком дверей, відкривання яких не нормується вимогами нормативних документів з пожежної безпеки.

Двері на шляхах евакуації відкриваються у напрямку виходу з будівлі, за винятком дверей на балкони та майданчики, призначені для евакуації та з комор і санітарних вузлів.

Отже, виконання правил пожежної безпеки необхідно не тільки з метою дотримання закону, а й для запобігання небажаних наслідків можливої пожежі. Так, проаналізувавши стан безпеки в надзвичайних ситуаціях на ПАТ «Н-Одеське УЕГГ» можемо зробити висновок, що всі вимоги державних будівельних норм та правил пожежної безпеки на об'єкті дотримані.

Щодо пропозицій, то необхідно провести навчання з охорони праці працівників, спеціалістів, а також організувати семінар з цих питань.

Таким чином, детально ознайомившись з охороною праці та безпекою в надзвичайних ситуаціях на ПАТ «Н-Одеське УЕГГ» ми виявили, що на кожному робочому місці створені такі умови праці, що відповідають вимогам нормативно-правових актів. Керівником створена служба охороною праці, а також призначена посадова особа, що забезпечує вирішення питань з охорони праці.

Отже, провівши аналіз системи охорони праці на підприємстві, ми можемо запропонувати план номенклатурних заходів з охорони праці, який наведено в таблиці Л.1. Реалізація запропонованих заходів дозволить забезпечити оптимальні умови праці та підвищити ефективність діяльності працівників та підприємства в цілому.

Отже, ми можемо стверджувати те, що для високої працездатності та отримання ефективної віддачі від праці працівників, з найменшим збитком для їх стану здоров'я, необхідно: правильно, відповідно до науково розроблених нормативів, організувати робочі місця, підтримувати мікроклімат і аероіонний склад повітря робочої зони; стежити за дотриманням режиму праці та відпочинку. Знання та дотримання цих вимог дозволяє виключити або мінімізувати несприятливий вплив виробничого середовища і трудового процесу, забезпечити збереження здоров'я працівників.

ВИСНОВКИ

Дебіторська заборгованість – це складова оборотного капіталу, яка є комплексом вимог до фізичних чи юридичних осіб щодо оплати товарів, продукції, послуг. Вона є одним з найважливіших і водночас складних елементів управління оборотними активами. Порушення нормального циклічного процесу її утворення та погашення може бути не тільки причиною виникнення проблем на підприємстві (зниження рентабельності активів, втрата їхньої ліквідності), а й спричинити розвиток глобальної кризи неплатежів в економіці.

Аналіз дебіторської заборгованості передбачає всебічну оцінку її динаміки, структури, якості та ефективності використання, що дозволяє обґрунтувати управлінські рішення щодо розробки та коригування відповідних параметрів кредитної політики підприємства. Сучасними методами оптимізації дебіторської заборгованості є реінвестування, основними формами якого є: факторинг, вексельна форма, форфейтинг; створення та використання ефективної системи контролю за рухом дебіторської заборгованості та своєчасною інкасацією, контроль організується в загальній системі фінансового контролю на підприємстві як самостійний блок; розрахунок планового обсягу фінансових ресурсів, що будуть інвестовані в дебіторську заборгованість.

Побудована узагальнена схема системи управління дебіторською заборгованістю підприємства дає змогу здійснювати системний та цілеспрямований пошук шляхів поєднання всіх основних компонентів організаційно-економічного забезпечення внутрішньофірмового управління для концентрації зусиль і управлінських впливів на чинники, що визначають внутрішній потенціал підприємства, який дає змогу забезпечити підвищення його конкурентних можливостей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агеева Е. И. Кредитная политика как инструмент управления дебиторской задолженностью / Е. И. Агеева // Управление финансами предприятия. – 2004. – № 6. – С.22–33.
2. Белозерцев В. Щодо товарного кредиту та дебіторської заборгованості на підприємстві / В. Белозерцев // Економіст. – 2009. – №11. – С. 23–28.
3. Білик М. Д. Управління дебіторською заборгованістю підприємств / М. Д. Білик // Фінанси України. – Міністерство фінансів України, 12/2003. – №12. – С. 24–36.
4. Білик М. Д. Фінансовий аналіз: навч. посіб. / М. Д. Білик, О. В. Павловська, Н. М. Притуляк, Н.Ю. Невмержицька. – К. : Вид-во КНЕУ. – 2005. – 592 с.
5. Бланк І. А. Фінансовий менеджмент : навчальний посібник / І. А. Бланк. – К. : Ніка – Центр, 2004. – 656 с.
6. Бондаренко О. С. Методика управління портфелем дебіторської заборгованості / О. С. Бондаренко. – Актуальні проблеми економіки, 2006. - № 4. – С. 17–24.
7. Боровик О. А. Прогнозування регіональної структури дебіторської і кредиторської заборгованості за системним підходом / О. А. Боровик // Формування ринкових відносин в Україні, 2007. – №3 (70). – С. 133–138.
8. Боярко І. М. Оптимізація дебіторської заборгованості підприємства / І. М. Боярко // Економіка, фінанси, право, 2010. - № 9. – С. 19–25.
9. Булеев И. П. Управление трансакционными издержками в переходной экономике / И. П. Булев. – НАН Украины, Ин-т экономики пром-сти. – Донецк. – 2002. – 154 с.
10. Бутинець Т. А. Бухгалтерський облік : навч. посібник для студентів / Т. А. Бутинець, Л. В. Чижевська, С. Л. Береза. – Житомир : ЖІТІ, 2005. – 672 с.

ДОДАТКИ

